

Jan Calewaert & Thierry Foubert (red.), *IJzertoren werelderfgoed?*, Antwerpen-Berchem, Unesco Centrum Vlaanderen-Uitgeverij Epo, 2004, 93 pp., ISBN 90 6445 345 4.

Dat middeleeuwse belforten en begijnhoven makkelijker het statuut van historisch erfgoed verwerven dan politiek-ideologisch geladen monumenten uit het recente verleden, zal allicht niemand verwonderen. Het enkele jaren geleden opgezette initiatief om de IJzertoren in Diksmuide het Unesco-aureool van werelderfgoed mee te geven, werd dan ook niet op alle banken met applaus begroet. Ook niet – en misschien is dat minder voor de hand liggend – door het Unesco Centrum Vlaanderen, dat vorig jaar deze brochure met discussieteksten daaromtrent publiceerde. Van gedachten wisselen – of zelfs polemiseren – over relevante kwesties van algemeen belang, is overigens altijd zinvol. Het Chinese gezegde uit de vierde eeuw vóór Christus staat immers nog altijd overeind: *“als er maar één klank was, dan was er geen muziek”*...

De Britse historicus Alan John Percivale Taylor (1906-1990) was een grootmeester in het opzetten en/of aanwakkeren van dergelijke historisch-maatschappelijke polemieken. Het was bijgevolg heel terecht dat zijn oud-studente Kathleen Burk, inmiddels zelf een gerenomeerd professioneel historica, haar biografische studie uit 2000 over hem de titel *Troublemaker* meegaf, allicht naar het voorbeeld van Taylors eigen monografie *The Troublemakers: Dissent in British Foreign Policy 1792-1939* uit 1957. Daarin stelde deze controversiële dwarsligger onder andere dat *“all change in history, all advance, comes from the nonconformists. If there had been no troublemakers, no Dissenters, we would still be living in caves”* (p. 14)...

Met twee enigszins iconoclastische, maar intellectueel prikkelende bijdragen over (de geschiedenis van) het Vlaams-nationalisme en de IJzerbedevaart(en), gepubliceerd in de brochure *IJzertoren werelderfgoed?* van het Unesco Centrum Vlaanderen, lijkt de Vlaamse literatuurwetenschapper en -historicus Joris Duytschaever (°1944) – alle verhoudingen in acht genomen – eveneens de rol van *enfant terrible* op zich te willen nemen. De eretitel (of geuzennaam?) *inspirerende non-conformist* – waarmee wij de linkse flamingant, geëngageerde historicus en jarenlange IJzerbedevaartganger Werner Vandenabeele (1926-2000) karakteriseerden in de ondertitel van zijn postume huldeboek (2002) – is dan ook evenzeer van toepassing op de Antwerps-Brusselse emeritus.

Hoewel de filoloog Duytschaever met zijn vaak ironiserend maar altijd treffend taalgebruik in hoofdlijnen een genuanceerd betoog opbouwt, komt hij

uiteindelijk tot de eerder lapidaire en ietwat gratuite conclusie dat het voorstel van de Vlaamse regering om de IJzertoren te promoveren tot werelderfgoed “*absurd*” (p. 39) is en “*te gek om los te lopen*” (p. 50). Ondertussen bezondigt deze uitstekend geïnformeerde intellectueel zich helaas ook aan een aantal mede door zijn eigen genealogie geïnspireerde, pseudo-grappige uitschuivers met nogal denigrerende en eigenlijk overbodige schouderklopjes aan het adres van elk op hun terrein verdienstelijke figuren als Lionel Vandenberghe, Carlos Van Louwe, Frans-Jos Verdoodt (alledrie ooit of nog altijd lid van het IJzerbedevaartcomité) en Eric Defoort (publicist en daarnaast ook een tijdlang Vlaams-nationaal partijpoliticus). Dergelijke randbemerkingen horen naar onze mening echter niet thuis in het discours van een humanistische *honnête homme*. Bovendien klinkt Duytschaevers (persoonlijke) kritiek op (een bepaald) katholicisme en (een zeker) Vlaams-nationalisme soms wat al te nadrukkelijk door in zijn twee schrifturen in deze *reader*.

Eric Defoort (°1943), historicus aan de Katholieke Universiteit Brussel, komt in zijn eigen stuk in *IJzertoren werelderfgoed?* na een sterk autobiografisch gekleurd verhaal tot een besluit van het gezond verstand: “*De IJzertoren staat er, en hij staat er goed.*” (p. 60) Een andere medewerker aan deze bundel, historicus Frank Seberechts (°1961) van het Archief en Documentatiecentrum voor het Vlaams-nationalisme (ADV), zit min of meer op dezelfde golflengte met een tekst waarin hij onder andere pleit voor “*piëteit voor de kleine Vlaamse man*” (p. 89): “*De IJzertoren is voor mij in de eerste plaats een symbool voor wat in Vlaanderen in de voorbije decennia goed en fout is gelopen.*” (p. 89) Paul De Baets (°1953), jurist en onder meer in het kader van het Unesco Centrum Vlaanderen actief bezig met (wereld)erfgoed, komt na allerhande afwegingen in zijn kritische notitie tot de conclusie “*dat een aanvraag om het IJzertorencomplex definitief te laten opnemen op de werelderfgoedlijst niet de toets van de bovenvermelde criteria van de Conventie doorstaat*” (p. 28); bedoeld is de werelderfgoedconventie van de Unesco uit 1972.

Ondertussen werd de IJzertoren in 1986 bij decreet van de Vlaamse Gemeenschap in enigszins gezwollen bewoordingen uitgeroepen tot Memoriaal van de Vlaamse Ontvoogding, zij het dat liberalen en socialisten in de toenmalige Vlaamse Raad tegen het voorstel hadden gestemd dat daartoe was ingediend door de christen-democraten. In 1992 werden het IJzertorencomplex en de omgeving ervan door Vlaams minister Johan Sauwens (toen Volksunie) bovendien beschermd, respectievelijk als monument en als stadsgezicht. Het enkele jaren geleden gelanceerde initiatief om de IJzertoren-site ook op te nemen in het zogenaamd werelderfgoed en dit (Vlaamse) symbool (van een conglomeraat van dingen) op die manier ook het kwaliteitsmerk mee te geven van de Unesco, was voor sommige officiële en andere instanties een volgende stap.

Volgens de Vlaamse afdeling van deze internationale en overkoepelende culturele organisatie van de Verenigde Naties, het Unesco Centrum Vlaanderen, zou dat echter een brug te ver zijn. Zoals voorzitter Jan Calewaert (°1944) niet nalaat

te benadrukken in zijn nogal polariserende inleiding tot dit *cahier*: “De IJzertoren kan niet als een legitiem referentiepunt erkend worden door de Vlaamse Beweging” (p. 11) en “Het Unesco-logo mag niet als een instrument in een politieke legitimering uitgespeeld worden” (p. 15). Het tweede citaat kunnen wij bijtreden. Bij de eerste, toch wel heel expliciete en al te affirmatieve uitspraak – die getuigt van weinig affiniteit met of inzicht in de (geschiedenis van de) Vlaamse emancipatie – stellen wij ons echter ernstige vragen. Deze appreciatie – of opinie, als men dat wil – impliceert intussen allerm minst een pleidooi voor het opnemen van de IJzertoren op de lijst van het werelderfgoed, zelfs als dat in meerdere of mindere mate zou kunnen worden gemotiveerd en zeker als daarover geen consensus met een breed maatschappelijk draagvlak bestaat. In dit verband lijkt het ons overigens zinvol om ook eens te rade te gaan bij een buitenlandse specialist als de Nederlandse historicus Jos Perry (°1950), die tijdens de voorbije jaren een interessant essay en een belangwekkende studie publiceerde over het brede en actuele thema van de *lieux de mémoire*. *Wij herdenken, dus wij bestaan. Over jubilea, monumenten en de collectieve herinnering* (1999) en *Ons fatsoen als natie. Victor de Stuers 1843-1916* (2004).

Hoewel de initiatiefnemer en co-uitgever van *IJzertoren werelderfgoed?* dus al meent te weten wat de uitkomst dient te zijn van een eventuele discussie over een en ander, was het Unesco Centrum Vlaanderen gelukkig ruimhartig bereid om – naast voorzitter Calewaert, bestuursraadslid De Baets en ‘sympathisant’ Duytschaever – ook enkele in zijn optiek dissidente stemmen uitvoerig aan het woord te laten (Defoort, Seberechts) en zo een bundel te presenteren met “*bijdragen die een evenwichtig beeld ophangen van de pro’s en de contra’s en de nuances daartussen*”. (p. 15) Het boekje *IJzertoren werelderfgoed?* biedt met dit alles – en ondanks de hier aangebrachte bedenkingen en bezwaren – heel wat waardevolle bouwstenen en aanzetten voor een volwassen debat (in Vlaanderen) over veel meer dan de titel ervan aangeeft. En hopelijk was vooral dat de bedoeling van Joris Duytschaever en de andere auteurs. [NICO VAN CAMPENHOUT]